

לך יום אף לך לילה

הרב אבא שלמה גולדברג

הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד" [עיי"ש בדעות בני אדם, הדעה הראשונה שכותב בחריפות רבה כנגדה].

אמנם הקשו על דברי הרמב"ם רבים מרבותינו, שבכל מקום משמע בפסוקים ובחז"ל, שעתיד להשתנות טבעו של עולם (ושי' במהר"ל נלח ישראל פ"ג, ובאדרת צנעל בישועות משיחו עין ג' פ"ז).

ב. האם גאולה ללא ניסים גלויים היא גאולה פחותה?

כתב האור החיים בפרשת בלק (במדבר כ"ד י"ז-י"ח) וז"ל - "כל הנבואה במלך המשיח נאמרה, ויתבאר על פי דבריהם ז"ל שאמרו בפסוק 'בעתה אחישנה' - 'זכו - אחישנה, לא זכו - בעתה', והוא רחוק מופלג, וזה לך האות הן אנו בתחלת מאה הששית לאלף הששי, וכנגד ב' קצים אלו דבר הכתוב, כנגד 'אם זכו' אמר 'אראנו וכו' וכנגד קץ 'בעתה' אמר 'אשורנו' כמו שצופה מרחוק, והוא אומרו 'ולא קרוב', כי הקץ של בעתה ארוך עד למאד בעונות... שאם תהיה הגאולה באמצעות זכות ישראל יהיה הדבר מופלא במעלה ויתגלה הגואל ישראל מן השמים במופת ואות כאמור בספר הזוהר, מה שאין כן כשתהיה הגאולה מצד הקץ ואין ישראל ראויים לה, תהיה באופן אחר, ועליה נאמר שהגואל יבא 'עני ורוכב על חמור', והוא מה שאמר כאן כנגד גאולת 'אחישנה'... אמר 'דרך כוכב', שיזרח הגואל מן השמים, גם רמז לכוכב היוצא באמצע השמים לנס מופלא כאמור בספר הזוהר, וכנגד גאולת 'בעתה'... אמר 'וקם שבט מישראל', פירוש שיקום שבט אחד מישראל כדרך הקמים בעולם **דרך טבע**, על דרך אומרו 'ושפל אנשים יקום עליה', שיבא עני ורוכב על חמור ויקום וימלוך". מבואר מדבריו, שגאולת 'אחישנה' מתרחשת ע"י ניסים, וגאולת בעתה מתרחשת דרך הטבע, ולפי זה מובן, שיזכו - אחישנה, לא זכו - בעתה', היות וגאולת 'אחישנה' מעולה יותר מגאולת 'בעתה'. אך הנה בסוף מדרש חזית (והוא בקרב גלגליו שיר השירים רפס) מבואר, דגאולת בעתה כשמה כן היא - גאולה בזמנה, והיא הגאולה הטובה, וכמו שכתוב שם, שהגאולה נמשלה ללידה, וכאשר הלידה מתקיימת בזמנה - אז זו לידה מתאימה, עיי"ש.

א. האם המשיח צריך לעשות ניסים?

כתב הרמב"ם בהלכות מלכים ומלחמות פ"א ה"א וז"ל - "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה הממשלה הראשונה, ובונה מקדש ומקבץ נדחי ישראל...".

ובל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו מחכה לביאתו - לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו...". וכתב שם ה"ג וז"ל - "אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים, ומחדש דברים בעולם, או מחיה מתים, וכיוצא בדברים אלו שהטפשים אומרים. אין הדבר כן...". ובפרק י"ב ה"א כתב וז"ל - "אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם או יהיה שם חידוש במעשה בראשית אלא עולם כמנהגו

דווקא גאולה בדרך הטבע
היא הגאולה השלמה
[ונראה בכמה מקומות,
שאפילו אם תהיה גאולת
'אחישנה', עדיין צריכה
לבוא גם גאולת 'בעתה'
כדי לגמור הדבר]

נוהג. וזה שנאמר בישעיה 'וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ' - משל וחידה. ענין הדבר, שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם המשולים כזאב ונמר, שנאמר 'זאב ערבות ישדדם ונמר שוקד על עריהם', ויחזרו כולם לדת האמת ולא יגזלו ולא ישחיתו אלא יאכלו דבר המותר בנחת עם ישראל, שנאמר 'ואריה כבקר יאכל תבן'. וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים, ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר היה משל ומה ענין רמזו בהן". וכעין זה כתב בעוד מקומות. ובפיהמ"ש פרק חלק כתב על המשיח וז"ל - "הוא זמן שתשוב המלכות לישראל ויחזרו לארץ ישראל. ויהיה אותו המלך גדול מאוד, ובית מלכותו בציון יגדל שמו, וזכרו יהיה מלוא הגויים יותר מן המלך שלמה. וישלימו אתו כל האומות, ויעבדוהו כל הארצות, לצדקו הגדול ולנפלאות שיהיו על ידו... ולא ישתנה במציאות שום דבר ממה שהוא עתה, אלא שהמלכות תחזור לישראל. וזהו לשון החכמים - 'אין בין העולם

שתורתו של משיח היא בחינת שמים חדשים וארץ חדשה, שאינם יכולים לסתור את "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ".

וכעת עלינו להבין את ענין הגאולה האחרונה, כדי שנוכל להבין איזו הוראה אמורה להיות בה, ובצורה שלא תהיה סתירה בין 'אין כל חדש תחת השמש' - ל'שמיים חדשים וארץ חדשה', או במילים אחרות - שלא תהיה סתירה בין חוקי התורה לתורה חדשה.

ד. תורה חדשה מאתי תצא

כתוב במדרש רבה (ויק"ר י"ג ז') "וז"ל - "אמר רבי יודן ברבי שמעון כל בהמות ולויתן הן קניגין של צדיקים לעתיד לבוא... כיצד הם נשחטים, בהמות נותן ללויתן בקרניו וקורעו, ולויתן נותן לבהמות בסנפיריו ונוחרו. וחכמים אומרים, [וכן] זו שחיטה כשרה היא ?

אמר רבי אבין בר כהנא אמר הקדוש ברוך הוא: תורה חדשה מאתי תצא, חדש תורה מאתי תצא. וכן הביאו רבים מרבתינו, דעתיד חזיר להיטהר, והקשו, דהרי זאת התורה לא תהא מוחלפת? וביאר האוה"ח הקדוש בפרשת שמיני יא ז' וז"ל - "לעתיד

לבוא יעלה גרה ויחזור להיות מותר, ולא שישאר בלא גרה ויותר, כי תורה לא תשונה", וכ"כ שם בפסוק ג, וכן האריך החתם סופר בתורת משה בפרשת ראה, לבאר דהתורה לא תשתנה לעתיד לבוא, אלא שהמציאות תשתנה, ולכן ישתנה הדין. וכן כתב הבן יהודע (מ"ד כג), וכן האריך השד"ח בעניין גיד הנשה (ח"ב ז') וכן הביא שם בפאת השדה (אות ז') בשם כמה גדולים עי"ש. א"כ יוצא, שבגאולה האחרונה לא יהיה שום שינוי מהתורה, אלא, שהטבע ישתנה ולכן יוצרו שינויי דינים.

ה. משפטי ה' אמת צדקו יחדיו

כתב הרדב"ז (שם ה' מלכים ונחמתיכם י"ג ז') וז"ל - "השיג הראב"ד... ובארץ ישראל יתקיימו הפשט

יוצא, אם כן, שדווקא גאולה בדרך הטבע היא הגאולה השלמה [ונראה בכמה מקומות, שאפילו אם תהיה גאולת 'אחישנה', עדיין צריכה לבוא גם גאולת 'בעתה' כדי לגמור הדבר]. אמנם עדיין חייבים אנו להבין, האם גאולה בדרך הטבע פחותה מגאולה ע"י ניסים גלויים? דבר זה לא יתכן, מכמה טעמים -

1. וכי אם נגאל 'בעתה', יחסר ח"ו איזו הבטחה או יעוד, שנאמרו במקרא או בחז"ל?
2. לא יתכן לומר, שגאולת 'בעתה', שהיא מתכנית העולם, תהיה ח"ו גאולה חסרה ולא שלמה.
3. הניחא בגאולת 'אחישנה' אם יחסר דבר, אפשר לומר שיושלם כשיגיע זמן ה'בעתה', אבל 'בעתה' - וכי יחסר בגאולתנו דבר? היד ה' תקצר?

ברור, אם כן, שגאולה בדרך הטבע היא גאולה מעולה ושלמה, אלא שיש לבאר מדוע היא נחשבת לגאולה השלמה והטובה.

ג. זאת התורה לא תהא מוחלפת

אחר שביאר הרמב"ם, שהמשיח אינו צריך לעשות אותות ומופתים, הוסיף לבאר וז"ל (כל' מלכים ונחמתיכם ש"ס ה"ג) - "עיקרי הדברים ככה הן: שהתורה הזאת - אין חוקיה ומשפטיה משתנים לעולם ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן, וכל המוסיף או גורע, או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות מפשוטן - הרי זה בוודאי רשע ואפיקורוס". אלא שצריך להבין, מה הקשר בין השאלה האם צריכים להיות ניסים לבין היסוד, שלפיו התורה לא תהא מוחלפת? והגאון רבי יצחק הוטנר כתב בפחד יצחק (פס"ט ק"ע רשומות ה' אות ח') וז"ל - "כל נס אין הופעתו אפשרית אלא בתורת הוראת שעה, המהלך בחוק זה אשר אותו גם הניסים אינם יכולים לפרוץ, נובע הוא מתוך ההכרזה כי איסתכיל באורייתא וברא עלמא. כשם שבתורה אנו אומרים באמונה שלימה שזאת התורה לא תהא מוחלפת, וכל חוק מחוקי התורה הוא בן הנצח, ומכל מקום יתכן בו עקירה לשעה לשם צורך מיוחד, כמו כן גם עקירתו של חוק טבע, לא תתכן כי אם בתוך הגבולים של זמן מסוים". (ולהבין היטב הדבר עיין ברמב"ם בשמונה פרקים פ"ח, ובמורה ח"ג כ"ה, וראה במורה ח"ב פכ"ט שם כתב וז"ל - "אבל אפשר שהענינים האלה היעודיים, הטבע המחייב אותם, אז מששת ימי בראשית הוא נברא - וזה אמת"). נמצא, ששינוי טבע העולם כמוהו כשינוי התורה, ולכן לא ניתן לומר שיש חיוב לחולל ניסים, כמו שאין לומר שהתורה תשתנה, ח"ו, אלא שנס הוא כהוראת שעה שבתורה, שיש אפשרות לבטל איזו מצוה לצורך הוראת שעה, אלא

והנה הרמב"ם במאמר תחיית המתים פ"ו כתב וז"ל: "שהמשיח לא יבוקש ממנו שיעשה מופת... שאין מבוקש ממנו מופת, אחר שיעדו בו הנביאים, אשר התאמתה נבואתם". משמעות דבריו, שהמופת של המשיח הוא בזה שמתקיימות בו כל הנבואות בדרך טבעית, ובכך נתאמתה נבואתם. ונוכל להבין דבר זה, שקיום נבואת ה' בדרך טבעית היא גדולה הרבה יותר, על ידי משל -

מעשה היה באיש גיבור מלחמה ושמו יהודה, שאמר לרעהו ששמו ישראל, כי מחר בשעה שבע בבוקר, ישראל [שמקום מושבו היה אי שם בקצוות הארץ] יבוא באוויר לירושלים, ויבנה שם בית מפואר. כמובן שישראל הנ"ל לא האמין, ומכל הסיבות שבעולם, ולהלן חלק מהסיבות שהוא מנה - א. ישראל מעולם לא יצא ממקומו. ב. ישראל הוא חולה מסוכן, תשוש וחסר דעה. ג. אפילו גיבור הגיבורים אינו יכול לעשות דבר כזה. וכן הלאה על זו הדרך.

יעבשיו בואו ונראה מה קרה בסוף. קיימות שתי אפשרויות -

1. יהודה הגיע ב־7 בבוקר, תפס את ישראל בכח הזרוע, דחף אותו למטוס, שהביא אותו לירושלים, החזיק לו את הידיים, דחף לו שם לבנה אחר לבנה, עד שהכל קיים.
2. ב־7 בבוקר, ישראל קם לבד, נסע לבד, בנה לבד. וכל מה שיהודה [כלי ד'...] אמר [לעם] ישראל - הכל קרה ויקרה בצורה המדויקת ביותר.

הוי אומר וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר! הממני יפלא כל דבר ??? והביאור בזה, דהנה בגאולה אחרונה העולם צריך לבוא אל תיקונו, והתיקון נעשה דווקא בעולם הזה. לכן כשהטבע עצמו עושה רצון ה' - זהו התיקון, כי אם ה' צריך לעשות נס, שמתגבר על הטבע, נמצא שהעולם עדיין איננו מתוקן, ולכן זוהי שליטה ומלכות גדולה הרבה יותר, כשהעולם עצמו מקיים את מה שבוראו אמר לו. ואכמ"ל. לכן בגאולה האחרונה הבטיחנו ה' יתברך ע"י ישעיהו הנביא (» ט-יז) בקריאתו לירושלים, שתתעורר ותלבש בגדי תפארתה, ואמר - "פצחו רננו יחדיו חרבות ירושלים, נחם ה' עמו גאל ירושלים... כי לא בחיפזון תצאו [דהיינו שלא כמו ביציאת מצרים, שם הנסים היו חוץ לגדר הטבע ולכן נעשו בבחינת 'חיפזון'] ובמנוסה לא תלכו כי הולך לפניכם ה' ומאסיפכם אהי ישראל".

ז. והאלהים אנה לידו

בא וראה גודל נפלאות תורתנו הקדושה, כיצד דבר זה של גאולה אחרונה גאולת עולמים, ומלך המשיח,

והנמשל, וברוך יודע האמת, וגם רבנו לא גמר אומר שהכתובים הם משל, לפי שכתב הוא, אלא בימי המשיח יודע למה הם רומזים". העולה מתוך דבריו, שישנה אפשרות, ולפיה כל הנבואות והיעודים יתקיימו כפשטם, ולמרות זאת יחשב הדבר, שעולם כמנהגו נוהג, והדברים צריכים ביאור. ומכל ההקדמות הללו יוצא דבר נפלא עד מאד, ממנו יתבאר כיצד משפטי ה' צדקו יחדיו, ודבר אחד מדברך אחור לא ישוב ריקם. הנה בימינו אפשר להבין, והדברים כבר נראים לעין, כיצד כל הדברים יוכלו להתקיים, גם על פי פשוטם, ולמרות זאת הכל נראה בדרך הטבע, איך הקב"ה - יוצר הכל, גילה את עיני העולם, ונתן לראות כיצד ניתן מהטבע להגיע לכל דבר. הוי אומר, שעם ההתפתחות העולמית מהבחינה הטכנולוגית, הרפואית, הנפשית, הכלכלית והפוליטית וכו', אין הבטחה שלא תקוים גם כפשוטה, ולמרות זאת עולם כמנהגו נוהג עיני העולם, ונתן לראות כיצד ניתן מהטבע להגיע לכל דבר. הוי אומר, שעם ההתפתחות העולמית מהבחינה הטכנולוגית, הרפואית, הנפשית, הכלכלית והפוליטית וכו', אין הבטחה שלא תקוים גם כפשוטה, ולמרות זאת עולם כמנהגו נוהג עיני העולם, ונתן לראות

כיצד ניתן מהטבע להגיע לכל דבר. הוי אומר, שעם ההתפתחות העולמית מהבחינה הטכנולוגית, הרפואית, הנפשית, הכלכלית והפוליטית וכו', אין הבטחה שלא תקוים גם כפשוטה, ולמרות זאת עולם כמנהגו נוהג [לדוגמא - מכח הקדמה הטכנולוגית, יובן כיצד עתידין אילני סרק שיצמיחו פירות, כהזרקת גנים וכדומה]. אמנם עדיין יש להבין, מה בין זה לבין הגאולה האחרונה.

ו. כי אני ה' בקרב הארץ

כאשר באים להבין את סוגיית מעשה ניסים. המקום המיוחד לזה בתורה הוא בפרשת יציאת מצרים. והנה שם מצאנו שה' יתברך אומר לפרעה (שמות כ יח) - "והפליתי ביום ההוא את ארץ גשן וכו' לבלתי היות שם ערוב, למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ". ופרוש הדברים הוא, שבארץ גושן לא יהיה נס של ערוב כמו בשאר מצרים, ודבר זה מוכיח שלא רק שה' יתברך יותר חזק מהטבע, ויכול לנצח אותו, אלא ה' הוא גם 'בקרב הארץ', הוא השולט בה ומניע אותה, והוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים (וט"ו ברמב"ן ידוע בפרשת צא - שמות יג טז ד"ה ומן הנסים - שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שיאמין שכל מקרינו וכו' כולם ניסים הם אין בהם טבע כלל, וע"ז ע"י ברמב"ן בפרשת ויחי).

ח. כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם

אין כאן המקום להכביר בראיות, שכל מה שעושה אבינו שבשמיים - הכל בעבור בניו אהוביו הוא עושה, ולמען ספר תהילתו בכל הארץ, וכמו שאמר הקב"ה בנחמתו לציון (נחמ' צרכות ג'): "ותאמר ציון עזבני ה'... אמר ר"ל אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע... אתה עזבתני ושכחתני, אמר לה הקב"ה בתי י"ב מזלות בראתי ברקיע... [ומרחיב שם בתיאור הכריאה] וכולן לא בראתי אלא בשבילך! ואת אמרת עזבתני ושכחתני?". כמורכב אנו יודעים ש"כל דעביד רחמנא - לטב עביד" (שם טו). וא"כ בימינו כי ימוטו מוסדי ארץ, וליהינו משנה את עולמו בכל תחום ובכל עניין, עד שהשמים הם הגבול כפשוטו ממש, הן וודאי כל כוונתו רק למען ישראל שבט נחלתו, וכמו שהזהירה תורתנו הקדושה (דברים ח ט) - "ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, [אלא] וזכרת את ה' אלוֹקֶיךָ, כי הוּא הַנוֹתֵן לְךָ כֹחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל". משמעות הפסוק, שהרי אין טעם להתכחש לכך, שיש לנו כח לעשות חיל, אלא דווקא צריך לזכור את ה' אלינו, אשר הוּא הוא ורק הוּא הַנוֹתֵן ליעֶף כח, ולאין אונים עצמה ירבה, הוּא הַנוֹתֵן כח לארץ עייפה בלי מים באמור אליה כל היום 'איה אליה', והוּא המנחמה ומשיב בניה לתוכה, ומשמיע לישראל ואומר - 'דברו על לב ירושלים וקראו אליה'. וישראל משיבים ועונים - 'דבר אתה עמנו ונשמעה, כי ארכה לנו השעה, רבונו של עולם התהליך הזה לאט מדי בשבילנו, מבקשים אנחנו מהרה יבא ויגל לבנו'.

למה? כי מחכים אנחנו לך.

נכתב בתורה בפרשת מכה נפש בשגגה. וכן כתב הרמב"ם (שם הלכות מלחכים ומלחמותיהם יא ז) וז"ל: "אף בערי מקלט הוא אומר: 'ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך... ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה', ומעולם לא היה דבר זה, ולא צוה הקב"ה לתוהו". וההסבר הוא כמו שכתוב בגמ' מכות י: - "ואשר לא צדה, והאלהים אנה לידו... כאשר יאמר משל הקדמוני: מרשעים יצא רשע כמה הכתוב מדבר? בשני בני אדם שהרגו את הנפש, אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד לזה אין עדים, ולזה אין עדים. הקדוש ברוך הוא מזמין לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו והרגו. זה שהרג במזיד נהרג, וזה שהרג בשוגג גולה". אם כן נתנה לנו התורה ציור נפלא לבאר כיצד העולם מתקן את עצמו, כביכול בדרך טבעית. כאן, בנושא זה של נטילת נשמה, נגלה בתורה כיצד ה' פועל בטבע אפילו על ידי מעשי בני אדם - "והאלהים אנה לידו", "ושמתי לך מקום", ועיין שם בדף י"ג, שבערי מקלט רמוזה הגאולה האחרונה בפסוק שכתוב שם - "את בצר במדבר", וטועה שרו של רומי וגולה לבצרה, שנאמר "מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה", וטועה, שאינה קולטת אלא אדם [וכמו שפירש שם המהרש"א] "ולא מלאך שהרג ישראל, והרי גואל הדם שלהם הוא הקב"ה, ואין מקום קולט להציל ממנו". וכנסת ישראל אומרת - "ואם נמכרתי לעקר, ולא אגאל בשנים, בקרובים דין עקר, ואתה קרובי וגואלי".